

تأثیر تهدیدات نرم فرهنگی بر مؤلفه‌های غیر فیزیکی توان رزمی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران

علی اوچاقی^۱

پذیرش مقاله: ۹۹/۰۳/۰۶

دریافت مقاله: ۹۹/۰۱/۱۸

چکیده

تحقیق حاضر با هدف پاسخگویی به این سؤال صورت گرفته است که تهدیدات نرم فرهنگی دشمن چه تأثیری بر توان رزمی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران دارد. این تحقیق از نوع کاربردی- توسعه‌ای و از نظر روش زمینه‌ای- موردی است. پس از بررسی دیدگاه‌های نظری در حوزه تهدیدات نرم فرهنگی و توان رزمی نیروهای مسلح، ابعاد و مؤلفه‌های آن شناسایی شده و به منظور تعیین میزان تأثیر مؤلفه‌ها، نسبت به تنظیم پرسشنامه بین جامعه آماری اقدام گردید. جامعه آماری این پژوهش شامل ۷۰ نفر از اساتید دانشگاه عالی دفاع ملی و فرماندهان سطح استراتژیک نیروهای مسلح بوده که با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۳۲ به عنوان حجم نمونه تعیین گردیدند. روش جمع‌آوری اطلاعات و داده‌ها به روش کتابخانه‌ای و میدانی بوده و با استفاده از ابزارهای پرسشنامه و فیش‌برداری کتابخانه‌ای، داده‌های لازم جمع‌آوری گردیده است. داده‌های تحقیق با استفاده از شیوه‌های آماری توصیفی و تحلیل‌های کیفی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند. نتیجه تحقیق بیانگر این است که دشمنان برای مقابله با انقلاب اسلامی و ارزش‌های اسلامی و جلوگیری از نفوذ فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و تضعیف ارکان اقتدار آفرین جمهوری اسلامی ایران بخصوص تضعیف توان رزمی نیروهای مسلح در حوزه عوامل غیر فیزیکی برتر ساز توان رزمی یعنی شهادت طلبی و ولایت مداری، با ابزارهای مختلف نسبت به عملی کردن اهداف خود، سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی کرده است. با عملی کردن اهداف خود، کارکنان نیروهای مسلح را از فرهنگ غنی دفاع مقدس دور می‌کند و بعضاً پیامدهای آن در نیروهای مسلح مشاهده می‌شود.

واژگان کلیدی: تهدیدات نرم، فرهنگ، توان رزمی، نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران.

^۱ عضو هیئت علمی دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا.

مقدمه

گرچه تاریخ نظری و تحول اجتماعی، مفهوم و الگوی تهدید نرم همانند جنگ قدمتی به تاریخ بشری دارد، ولی با تحولات علم، تکنولوژی و ارتباطات در این حوزه، شکل آن نیز تغییر کرده است. شکل مدرن بکارگیری تهدیدات نرم توسط غرب علیه جمهوری اسلامی ایران به ۲۵ سال پیش بر می‌گردد. دشمنان ایران اسلامی پس از ناکامی در جنگ سخت (نظامی - اقتصادی) علیه ایران به‌کارگیری این نوع تهدید با تکیه بر وسایل ارتباطی - اطلاعاتی به اوج خود رسانده است. این رویکرد، مطابق اصلی است که خداوند متعال در قرآن کریم، بیان داشته و از تلاش نرم افزارانه دشمنان حکایت نموده است.

قرآن کریم نیز در این خصوص (تضاد اصلی اسلام و کفر) اشاره می‌کند: «دشمنان دائماً با شما در حال جنگ (نظامی - اقتصادی و فرهنگی) تا شما را از دینتان برگردانند اگر بتوانند»^۱ و یا می‌فرماید «یهود و نصاری از تو راضی نمی‌شوند تا این‌که تو از دینت دست‌برداری و به دین آن‌ها در آئی»^۲ امروزه دو مکتب اصلی (مکتب توحیدی و مکتب سکولار) با یکدیگر در تقابل هستند. جمهوری اسلامی ایران پس از انقلاب پرچم‌دار نگاه اندیشه دینی به عالم شده و ارزش‌های دین اسلام را احیاء و آن را معرفی کرده است. این نوع نگاه مکتب سکولار را به چالش خواند و دشمنان اجازه نمی‌دهند که ایران اسلامی با این نوع نگاه الگوی جهان اسلام شود و همیشه با کلیه ابزارهای رسانه‌ای و غیره آن را مورد تهدید قرار می‌دهند. هدف اصلی از این تهدیدها جذب افکار و اذهان و قلوب انسان‌ها به سمت الگوی سکولار است. می‌توان گفت اگر کشوری در حوزه هویت و ارزش‌های فرهنگی قوی عمل نماید بر رقبا و دشمنانش فائق خواهد آمد.

بیان مسئله

وقوع انقلاب اسلامی در کشور باعث بروز شرایط نوین و شکل‌گیری مناسبات جدید سیاسی و فرهنگی در منطقه و جهان گردید، از این‌رو دشمنان نظام اسلامی انواع روش‌ها را برای مقابله با آن مورد آزمون قرار داده و پس از ناکامی در جنگ تحمیلی و تقابل مستقیم، اقدام به تهاجم آشکار و جدیدی تحت عنوان تهدید نرم، جهت مقابله با پیشرفت و اقتدار، انقلاب اسلامی در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی نمودند.

۱. لایزالون یقاتلونکم حتی یردکم عن دینکم ان استطاعوا (بقره: ۲۱۷)

۲. لن ترضی الیهود و انصاری منکم حتی تتبع ملتهم (بقره: ۱۲۰)

از جنبه تاریخی استعمار گران به جای استفاده از روش‌های استعمار اولیه یا کهنه و استعمار نو از روش استعمارفرانو که روش جدید استعمارگران، برای نفوذ و دست‌یابی به کشور موردنظر از طریق غیرمستقیم است، بهره می‌گیرند. «استعمار فرا نو» در واقع، اشغال پایدار، غیرمستقیم و بدون اعتراض مردمی و با عبور از حاکمان سیاسی یک کشور است. می‌دانیم ویژگی شرایط کنونی جهان شامل شکل‌گیری گفتمان جهانی‌سازی از طریق فراگیری رسانه‌های جمعی است. در این دوران نظام‌های سلطه‌جو درصدد هستند تا با تهاجم فرهنگی به اهداف استعماری خود برسند. در این عصر یا دوران، استعمار با فکر و ذهن مردم سروکار دارد. در عصر استعمار فرا نو، استکبار جهانی با تهاجم فرهنگی حساب شده، اقدام به رخنه و ضربه زدن مخفیانه به انقلاب و نظام اسلامی و ارزش‌های فرهنگی نموده است.

اما در سوی دیگر، نظام اسلامی درمقابله با تهدید نرم دشمنان، با ضعف‌های عدیده‌ای نظیر؛ تنگناها و فشارهای وارده بر اثر تهدید نرم، چالش‌های مدیریتی و برنامه‌ریزی، آسیب‌هایی فرهنگی مؤثر بر توان رزمی نیروهای مسلح مواجه بوده که موجب تضعیف توان رزمی نیروهای مسلح گردیده است؛ و همچنین ماهیت و ابعاد تهدید نرم دشمنان به خوبی و به موقع توسط جامعه، مدیران و مسئولان شناخته و دیده نشده است و به تعبیر مقام معظم رهبری، بصیرت کافی وجود نداشته است لذا برای مقابله با آن نیز رویکردهای مناسبی اتخاذ نگردیده تا اینکه ضربه‌های سختی به نظام و نیروهای مسلح وارد می‌شود.

برای ریشه‌یابی این مشکلات، می‌بایست حوزه‌های متنوع و گوناگونی را مورد مطالعه قرار داد، یکی از این حوزه‌های مهم و رکن رکن نظام اسلامی، نیروهای مسلح می‌باشد که نیاز به پژوهش عمیق و دقیق برای شناسایی و مقابله با تهدیدات نرم فرهنگی است که در وضعیت کنونی تهدیدات نرم دشمن، عوامل برتر ساز غیر فیزیکی توان رزمی که همان عوامل فرهنگی مؤثر برای مقابله با دشمن است را نشانه رفته است.

لذا از آنجایی که در دنیای امروز، جنگ‌ها علاوه بر صف‌بندی نظامی و ابزار سخت به صف بندی رسانه‌ای و نرم نیز وارد شده‌اند و در کنار جنگ سخت جنگی دیگر در حوزه‌های روح و روان و افکار در جریان است؛ و با توجه به تأکیدهای مکرر مقام معظم رهبری در خصوص بصیرت و هوشیاری آحاد ملت و تقابل با تهدیدهای نرم استکبار، مسئله تحقیق به صورت ذیل قابل طرح می‌باشد:

تهدیدهای نرم دشمنان سبب بروز مسائل و مشکلات عدیده اجتماعی و فرهنگی در سطوح ملی و حتی فرا ملی نظام مقدس جمهوری اسلامی شده است. حرکت‌های سازمان یافته دشمن، به دلیل وجود زمینه و بسترهای مناسب داخلی، به سرعت رشد و نمو کرده و مشکلات فراوانی را ایجاد کرده و به شدت آسیب‌پذیری کارکنان نیروهای مسلح را افزایش داده و توان رزمی نیروهای مسلح را کاهش داده‌اند برای درک حجم و کیفیت این تهدید و برای ریشه‌یابی مشکلات ناشی از آن، لازم است حوزه توان رزمی نیروهای مسلح را مورد مطالعه قرار داده تا بتوان تأثیر تهدیدهای نرم فرهنگی دشمنان را بر توان رزمی نیروهای مسلح سنجیده و راهکارهای مناسبی برای مقابله با آن اندیشد.

با نگاهی دیگر، به صورت خلاصه مسئله تحقیق این است که؛ تأثیر تهدیدات نرم فرهنگی بر توان رزمی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران چیست؟

اهمیت و ضرورت انجام پژوهش

یکی از مهم‌ترین جنبه‌های توان رزمی نیروهای مسلح، وجه فرهنگی و سنگرهای معنوی آن است... دشمنان ایران اسلامی ضمن تغییر در رویکردهایشان (تهاجم سخت)، تهاجم خود را وسعت بخشیده و شیوه‌ای فرهنگی (تهاجم نرم) را در پیش گرفته‌اند. هرچند در این دوره جنس تهدیدات دشمن نرم‌تر است اما مصائب آن به مراتب سخت‌تر بوده و میزان تخریب آن نیز کاملاً نامحسوس است. دشمن در این دوره پایه‌های اساسی انقلاب و نظام را مورد آماج قرار می‌دهد. مقام معظم رهبری در این رابطه چنین فرموده‌اند:

«در جنگ روانی و آنچه که امروز به او جنگ نرم گفته می‌شود در دنیا، دشمن در این جنگ به سراغ سنگرهای معنوی می‌رود که آن‌ها را منهدم کند، به سراغ ایمان‌ها، معرفت‌ها، عزم‌ها، پایه‌ها و ارکان اساسی یک نظام و یک کشور می‌آید که این‌ها را منهدم کند و نقاط قوت را در تبلیغات به نقاط ضعف تبدیل کند و فرصت‌های یک نظام را به تهدید تبدیل کند.» (۲ / ۷ / ۸۸)

در برهه‌ی دفاع مقدس، گنجینه بزرگ فرهنگی و معنوی برای رزم در رزمندگان ایجاد و با تکیه بر فرهنگ عاشورایی بر دشمنان پیروز شدند. امروز فرهنگ دفاع مقدس، عامل اساسی تولید بازدارندگی به‌وسیله نیروهای مسلح بوده که تحت تأثیر تهدیدات نرم فرهنگی دشمنان قرار گرفته است. اهمیت پژوهش در این است که هرچه قدر، جنبه‌های فرهنگی توان رزمی در نیروهای مسلح تقویت گردد، توانمندی نیروهای مسلح افزایش می‌یابد که می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- پیشگیری از غافلگیری کارکنان در قبال تهدیدات نرم
 - افزایش کارایی کارکنان با تقویت ایمان و فرهنگ دفاع مقدس در قبال تهدیدات نرم فرهنگی
 - افزایش بصیرت و آگاهی کارکنان در حوزه‌های ولایت مداری و دشمن‌شناسی
 - حفظ روحیه رزمی و شهادت طلبی کارکنان و افزایش توان رزمی نیروهای مسلح
 - تولید قدرت بازدارندگی دفاعی و افزایش قدرت ملی با تکیه بر منابع انسانی کیفی و کارآمد
 دشمنان دارای این توانایی است که باورها را شکل داده و یا نابود کند. با ورود به حوزه توان رزمی نیروهای مسلح و سنگرهای معنوی رزمندگان اسلام آن حوزه را مورد تهدید فرهنگی قرار دهد. شناخت نقاط ضعف فرهنگی نیروهای مسلح و مقابله با تهدیدات نرم دشمن برای حفظ توانمندی نیروهای مسلح ضروری است. با توجه به رهنمودهای بنیان‌گذار کبیر انقلاب اسلامی و همچنین ترسیم آرایش پیچیده دشمن از سوی رهبری و هشدارهای پیاپی ایشان مبنی بر هوشیاری در برابر توطئه‌های دشمن، مقابله منسجم و سازماندهی شده با تهدید نرم دشمن امری ضروری است که می‌توان به موارد زیر اشاره کرد

- ضعیف شدن هویت اصیل و بومی کارکنان به خاطر تأثیرپذیری از تهدیدات نرم دشمن
- کاهش توان رزمی نیروهای مسلح به علت دورشدن از ارزش‌های اسلامی
- تنبلی و نبود عزم ملی برای مقابله با تهدیدات دشمن
- رواج خود کمتر بینی و عدم اراده برای مقاومت
- ضعف فرهنگ ولایت‌پذیری و دشمن‌شناسی و دشمن‌ستیزی
- انهدام سنگرهای معنوی کارکنان و ایجاد شیفتگی فرهنگ غربی در کارکنان

اهداف پژوهش

مهم‌ترین هدفی که در این پژوهش مورد توجه محققین قرار دارد، شناسایی تأثیر تهدیدات نرم فرهنگی بر توان رزمی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران می‌باشد.

سؤالات پژوهش

سؤال اصلی:

تأثیر تهدیدات نرم فرهنگی بر توان رزمی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران چیست؟

سؤالات فرعی:

مؤلفه‌های و شاخصه‌های تهدیدات نرم فرهنگی مؤثر بر توان رزمی نیروهای مسلح کدامند؟

مؤلفه‌ها و شاخصه‌های عناصر غیر محسوس (غیر فیزیکی) توان رزمی نیروهای مسلح کدامند؟ رابطه بین مؤلفه‌ها و شاخصه‌های تهدیدات نرم فرهنگی و توان رزمی نیروهای مسلح کدامند؟

فرضیات پژوهش

با توجه به این که مطالعه‌ی انجام شده اکتشافی بوده و متغیرهای این تحقیق (زمینه‌ها، شرایط و الزامات تهدیدات نرم) از نوع متغیرهای کمی و کیفی (آمیخته) می‌باشند، محققین از ارائه فرضیه خودداری نموده و اهداف و سؤالات تحقیق را دنبال نموده‌اند.

روش‌شناسی^۱ پژوهش

این بر مبنای دستاورد و نتیجه تحقیق، از نوع کاربردی است یعنی نتایج آن می‌تواند مبنای عمل و تصمیم‌گیری در نیروهای مسلح قرار گیرد. بر مبنای اهداف تحقیق از نوع پیمایشی، توصیفی، تحلیلی است. چون محققان نه تنها در یک مرحله از فرآیند انجام کار به شناسایی و توصیف ابعاد و مؤلفه‌های تهدید نرم می‌پردازد. به چگونگی تأثیر متغیر مستقل (تهدیدات نرم) بر متغیر تابع (توان رزمی نیروهای مسلح) نیز پرداخته‌اند. همچنین این تحقیق بر مبنای نوع داده‌های مورد نیاز، به صورت یک تحقیق آمیخته (کمی و کیفی) است. در این تحقیق، داده‌های لازم با استفاده از دو روش مطالعه کتابخانه‌ای و مطالعه میدانی، جمع‌آوری شده‌اند. در روش کتابخانه‌ای از ابزار فیش‌برداری و در روش میدانی از ابزار پرسشنامه استفاده شده است.

جامعه آماری

جامعه آماری تحقیق حاضر را دانشجویان ورودی سال تحصیلی ۹۳-۹۲ دانشگاه عالی دفاع ملی به تعداد ۹۰ نفر تشکیل می‌دهند که تمامی جامعه آماری دارای مقطع تحصیلی کارشناسی ارشد و دانشجوی دکتری بوده و ۸۴٪ پاسخ دهندگان به سؤالات پرسشنامه، بالای ۱۵ سال سابقه خدمت در مشاغل اجرایی و یا علمی مرتبط با مباحث تهدیدات نرم و توان رزمی نیروهای مسلح دارند. از آنجایی که داده‌های این تحقیق دارای مقیاس فاصله‌ای بوده و میانگین پذیر می‌باشند، لذا برای تعیین اندازه نمونه از تخمین فاصله‌ای میانگین و فرمول کوکران استفاده شده است.

^۱ Research Methodology

جمع و حجم نمونه

در این تحقیق با توجه به این که حجم جامعه آماری حدود ۹۰ نفر برآورد گردیده است و با توجه به کیفی بودن صفات و متغیرهای مورد مطالعه، برای محاسبه حجم نمونه از رابطه «کوکران» استفاده به عمل آمده که این تعداد برابر با ۳۲ نفر می‌باشد.

تعیین حجم جامعه:

حجم جامعه نمونه اول با استفاده از فرمول کوکران به شرح زیر می‌باشد:

$$\begin{aligned}
 N &= 90 && \text{حجم جامعه مورد پژوهش} \\
 \sigma^2 &= 3.76 && \text{واریانس در جامعه} \\
 d &= 0.3 && \text{مقدار اشتباه مجاز با نظر پژوهشگر} \\
 Z_{\frac{\alpha}{2}}^2 &= 1.96 && \text{با سطح اطمینان 95\% (خطای 5\%)}
 \end{aligned}$$

$$n = \frac{N \times Z_{\frac{\alpha}{2}}^2 \times \sigma^2}{(N-1) \times d^2 + Z_{\frac{\alpha}{2}}^2 \times \sigma^2} = \frac{90 \times (1.96)^2 \times 3.76}{(90-1) \times (0.3)^2 + (1.96)^2 \times 3.76} = \frac{1279.25}{40/91} = 31/27 \approx 32$$

روش نمونه‌گیری

روش نمونه‌گیری این تحقیق «هدفمند نسبی» خواهد بود.

روش تحلیل داده‌ها

الف- جهت محاسبه متغیرهای کمی از آمارهای استنباطی (پارامتریک و ناپارامتریک) و توصیفی استفاده شده است.

ب- جهت محاسبه متغیرهای کیفی از تحلیل محتوا استفاده به عمل آمده است.

روایی و اعتبار پژوهش

در این تحقیق پس از مشخص شدن شاخص‌های متغیر که پایه‌های سؤال‌های پرسشنامه را تشکیل می‌داد، اقدام به تهیه پرسش‌نامه گردید. یک پرسشنامه با تعدادی سؤال بسته و یک سؤال باز طراحی گردید. سؤال‌های بسته با استفاده از طیف لیکرت و مقیاس فاصله‌ای اندازه‌گیری گردید و چگونگی تأثیر تهدیدات نرم فرهنگی بر توان رزمی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران به صورت تجزیه و تحلیل توصیفی اطلاعات انجام گردید. در انتها جهت نشان دادن همپوشانی داده‌های حاصل از منابع، تحلیل نهایی انجام گردید. به منظور تعیین روایی پرسشنامه، ابتدا ۱۰

نسخه پرسشنامه تهیه و جهت تعیین اعتبار به کارشناسان داده شده، سپس اصلاحات لازم بر اساس راهنمایی‌های انجام گرفته در پرسشنامه اعمال و مجدداً پرسشنامه تصحیح شده به تعداد دیگری از کارشناسان و متخصصین واگذار گردیده و سپس مورد بهره‌برداری قرار گرفت. به منظور تعیین اعتبار پرسشنامه، تعداد ۳۲ نسخه پرسشنامه تأیید شده به اساتید و دانشجویان دانشکده‌های دفاع ملی، امنیت ملی و مدیریت راهبردی، واگذار و برای افزایش اعتبار پرسشنامه با طرح مجدد سؤال‌ها به‌گونه‌ای دیگر و در زمانی دیگر از اطلاعات مشترک چندین کارشناس استفاده گردیده است و سپس با استفاده از نرم افزار تحلیل داده‌های پژوهشی^۱، پایایی آن‌ها اندازه‌گیری شد.

ادبیات تحقیق

واژه‌ها و اصطلاحات

تهدید:

درباره‌ی مفهوم و معنی واژه‌ی «تهدید» گفته‌اند: «قصد ابراز شده برای صدمه» یا «هرگونه نشانه یا حادثه یا شرایطی که توان ایجاد خسارت علیه یک دارایی را داشته باشد». با این وصف، هرگاه سخن از تهدید به میان می‌آید، هم‌زمان مفهوم «قصد توأم با نوعی اقدام» در ذهن شکل می‌گیرد؛ به عبارت دیگر، تهدید حالتی بین نیت و اقدام است (افتخاری، ۱۳۹۰: ۲۱-۲۴).

تهدید نرم:

«تهدید نرم، عبارت است از تلاش عمدی و برنامه‌ریزی شده یک دولت به منظور ایجاد و بهره‌گیری از نارضایتی‌های داخلی و چالش‌های اجتماعی کشور حریف جهت دستیابی به اهداف و منافع مورد رقابت» (حسینی، ۱۳۹۰: ۸۹).

امنیت:

امنیت در یک تعریف کلی عبارت از آرامشی است که فرد و جامعه با احراز آن، ارزش‌ها حقوق خویش را از هرگونه تعرض مصون می‌یابد. بر این اساس امنیت در شرایط وجود حق تحقق می‌یابد و افراد و ملت‌هایی از آن بهره‌مند می‌گردند که به گونه‌ای صاحب حق باشند و حق فرد،

جامعه و ملت‌ها در یک نظام عادلانه مشخص می‌گردد و از این رو امنیت در سایه عدالت قابل تبیین می‌باشد.^۱

امنیت نرم:

«امنیت نرم، یعنی وضعیتی که یک کشور نسبت به چالش‌های اجتماعی و نارضایتی‌های داخلی قابل بهره‌برداری خود توسط حریف، نگرانی جدی احساس نمی‌کند و یا در صورت وجود چنین احتمالی، آن را در وضعیت عادی، قابل مدیریت می‌داند.» (حسینی، ۱۳۹۰: ۸۹)

فرهنگ:

فرهنگ، مجموعه‌ای از هنجارها، ارزش‌ها و عادات و رسوم تعریف شده است که نزد یک جمعیت دارای اعتبار است و از این حیث، آن‌ها را به هم مربوط می‌کند و به هویت آن‌ها معنا می‌دهد (افتخاری و کمالی، ۱۳۷۷: ۵۳).

توان رزمی:

قدرتی است که در اختیار فرمانده یک یگان بوده و او می‌تواند از این قدرت برای از بین بردن دشمن و انجام مأموریت در میدان رزم استفاده نماید. (رستمی، ۱۳۸۶: ۲۸۹)

نیروهای مسلح:

به مجموعه ارتش جمهوری اسلامی ایران، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ایران، نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران و بسیج مستضعفین و وزارت دفاع را نیروهای مسلح می‌گویند (آئین‌نامه انضباطی نیروهای مسلح).

مبانی نظری

تهدید و تهدید نرم

تهدید ارتباط تنگاتنگ و مستقیمی با مفهوم امنیت و اهداف ملی یک کشور دارد. تهدید در واقع عنصر یا وضعیت‌هایی است که اهداف و ارزش‌های حیاتی یک کشور مانند تمامیت ارضی، اندیشه، الگوهای رفتاری جامعه و حاکمیت مستقر در آن کشور. تهدید یک مفهوم اعتباری و نسبی است، یعنی هر کشوری به فراخور موقعیت سیاسی، تاریخی، اجتماعی، جغرافیایی و عقیدتی خود ممکن است درجاتی از تهدید را بالقوه داشته باشد. هیچ کشوری نمی‌تواند به امنیت مطلق دست

^۱. عمید زنجانی، (آیت‌الله) عباسعلی، «جزوه درسی فلسفه امنیت در اسلام»، دانشگاه عالی دفاع ملی، دانشکده

پیدا کند، زیرا کشورها بر اساس افزایش قدرت ملی خود، به دنبال رقابت، کاهش تهدیدات و افزایش امنیت ملی هستند و نتیجه‌ی این رقابت، ناامنی برای دیگران است (هاشمی، ۱۳۹۰، ۵۲). «تهدید نرم، عبارت است از تلاش عمدی و برنامه‌ریزی شده یک دولت به منظور ایجاد و بهره‌گیری از ناراضی‌های داخلی و چالش‌های اجتماعی کشور حریف جهت دستیابی به اهداف و منافع مورد رقابت» (حسینی، ۱۳۹۰: ۸۹).

«تهدید نرم^۱ مجموعه اقداماتی است که باعث دگرگونی هویت فرهنگی و الگوهای رفتاری مورد قبول یک نظام سیاسی شود تهدید نرم نوعی سلطه در ابعاد سه‌گانه حکومت، اقتصاد و فرهنگ است که از طریق استحاله الگوهای رفتاری در این حوزه‌ها، ایجاد شده و نمادها و الگوهای نظام سلطه جایگزین آن‌ها می‌گردد» (امیری، ۱۳۸۷: ۲۳).

تغییرات ناشی از تهدید نرم ماهوی، ذهنی، تدریجی و نرم‌افزارانه است. کاربرد تهدید نرم منجر به حذف باورمندی نخبگان و مردم یک نظام سیاسی و سلب اراده و روحیه مقاومت و در مجموع استحاله فرهنگی - سیاسی را به دنبال دارد. تهدید نرم مؤثرترین، کارآمدترین، کم‌هزینه‌ترین و در عین حال خطرناک‌ترین و پیچیده‌ترین نوع تهدید علیه امنیت ملی یک کشور است. تهدید نرم عملی شده در پایان روحیه ملی و مقاومت را نابود می‌کند (نائینی، ۱۳۸۷: ۳۰۲).

نظریه‌های تهدید

• نظریه توازن تهدید

این نظریه توسط «استفن ام. والت» در مقاله‌ای با نام «شکل‌گیری اتحاد و توازن قدرت» در سال ۱۹۸۵ در نشریه «امنیت بین‌المللی» مطرح گردید. نظریه توازن تهدید به اصلاح و تغییر نظریه معروف نئو رئالیستی «توازن قدرت» پرداخته و عامل تعیین‌کننده رفتار کشورها برای ایجاد اتحاد را درک تهدید از سوی دیگران عنوان کرده است. به اعتقاد والت کشورها اغلب با تشکیل اتحاد علیه تهدید (درک شده) به ایجاد توازن می‌پردازند حال آنکه کشورهای بسیار ضعیف برای دفاع از امنیت خود پیوستن به تهدید یا «هم‌رنگ شدن» با آن را ترجیح می‌دهند (مطالعات گروهی دانشگاه عالی دفاع ملی، ۱۳۸۸، ۳۵).

• نظریه اجتماعی تهدید

^۱. The Soft Threat

این مکتب که «باری بوزان» و «ال ویور» از پایه گذاران آن می‌باشند. بر فراز نظریه نئو رئالیستی شکل گرفته است. این مکتب به‌جای تبیین مفهوم امنیت بر اساس قدرت-امنیت به تبیین مفهوم امنیت بر اساس تهدید-امنیت می‌پردازد. بر این اساس امنیت عبارت از رهایی از تهدید است. از نظر مکتب کپنهاک شناسایی امنیت ملی صرفاً پس از درک معقول از ماهیت تهدیدات و آسیب‌پذیری‌های امکان‌پذیر است. همچنین فقدان امنیت و یا وجود ناامنی، بازتاب، ترکیبی از تهدیدها و آسیب‌پذیری‌هاست که جدا ساختن معنادار آن‌ها از یکدیگر ناممکن است (مطالعات گروهی دانشگاه دفاع ملی-۱۳۸۸-۴۰) (پژوهشکده مطالعات راهبردی، ۱۳۷۸، ۱۳۵).

• نظریه انتقادی تهدید

یکی از نحله‌های مؤثر و مرتبط با مفهوم نرم در مطالعات انتقادی امنیت مکتب ولز می‌باشد. از نظر این مکتب امنیت مترادف با امنیت انتظارات است و امنیت انتظارات شرط ثبات سیستم و این مهم نیز صرفاً از طریق شکل‌گیری یک هویت مشترک ایجاد می‌شود و هویت مرزهای سیستم را تشکیل می‌دهد. در چارچوب امنیت انتظارات یعنی اطمینان و یا امید افراد برای رسیدن به خواسته‌ها و تمناهای خویش، مفهوم «رضایت» مطرح است. بر این اساس فرد در سه فضا مطرح است: اول فرد در فضای داشته مطرح است؛ یعنی در چارچوب شرایط، موقعیت، شان و منزلت اجتماعی که در حال حاضر از آن برخوردار است. دوم فرد در فضای خواسته مطرح می‌شود؛ یعنی همان انتظارات در این فضا آن دسته از آرزوها، امیال و انتظاراتی که فرد امید دارد به آن دست یابد قرار می‌گیرد. وضعیت سوم به حد فاصل و شکاف میان فضای داشته و فضای خواسته باز می‌گردد. مکتب انتقادی این فاصله را فضای امنیتی جامعه تعریف می‌کند و اعتقاد دارد میزان امید یا ناامیدی در دستیابی به انتظارات و توقعات، ضریب امنیت و ناامنی را مشخص می‌کند. (عبدالله خانی، ۱۳۸۳، ۲۶۰)

• نظریه قدرت نرم

فرهنگ، مجموعه‌ای از هنجارها، ارزش‌ها و عادات و رسوم تعریف شده است که نزد یک جمعیت دارای اعتبار است و از این حیث، آن‌ها را به هم مربوط می‌کند و به هویت آن‌ها معنا می‌دهد (افتخاری و کمالی، ۱۳۷۷، ۵۳). حال اگر دامنه نفوذ مؤلفه‌های فرهنگ یک بازیگر گسترش یافته و به ورای مرزهای ملی آن توسعه یابد، از منظر پیروان نظریه قدرت نرم، به عنوان افزایش قدرت نرم آن بازیگر تعبیر می‌شود. این معنا از قدرت نرم با اصطلاح «نفوذ فرهنگی» تعبیر شده

است و جوزف جاف^۱ آن را مهمترین بعد قدرت نرم می‌داند. با این تفسیر، سیاست‌ها و رفتارهای فرهنگی باید مورد توجه قرار گیرند و بر پدیده‌هایی چون هنر، رسانه، ورزش، سبک تغذیه، گردشگری، دانش و... به عنوان ساحت‌های اصلی تولید قدرت نرم تأکید شود. تفسیر فرهنگی از قدرت نرم، چنان‌که فریز^۲ نشان داده است، از اختلال‌های فرهنگی به مثابه مهمترین مصداق تهدید نرم یاد می‌کند (افتخاری-۱۳۹۰-۵۴).

نظریه امنیتی ایجابی و مفهوم (خواسته- داشته)

نظریه «امنیت ایجابی» (positive Security) که نخست توسط دکتر اصغر افتخاری در سال ۱۳۷۹ مطرح شد، دلالت بر تحول ماهوی امنیت دارد. این نظریه که طیف متنوعی از دیدگاه‌های مدرن و فرامدرن را در حوزه مطالعات امنیتی شامل می‌شود، تأثیری قابل توجه بر فهم ماهیت و مصادیق عینی تهدید داشته است. مطابق این نظریه امنیت عبارت است از وضعیتی که در آن بین خواسته‌ها و داشته‌ها در یک واحد سیاسی معین، متناسب با ضریب ایدئولوژیک (آن واحد) تعالی وجود دارد که نزد بازیگران (آن واحد) تولید رضایت می‌کند (افتخاری، ۱۳۹۰: ۸۸).

چنان‌که ملاحظه می‌شود، در این تعریف، امنیت به رضایت که مقوله‌ای نرم افزارانه است، تقلیل می‌یابد و به همین دلیل هویت سخت آن متأثر از این تحول، نرم افزارانه می‌شود. مطابق این نظریه، امنیت در هر واحدی تابع سه مؤلفه اساسی است که عبارت‌اند (افتخاری، ۱۳۹۰: ۸۸).

اول. خواسته‌ها: آن دسته از نیازهایی را شامل می‌شود که تأمین آن‌ها اولویت دارد و بازیگر حاضر به هزینه کرد منابع در اختیار خود برای تحصیل آن‌هاست.

دوم. داشته‌ها: مجموع پاسخ‌های ارائه شده به خواسته‌ها از جانب کانون‌های مسئول و مربوط را شامل می‌شود که می‌توانند در قالب «تحقق خواسته»، «اقتناع در خواست کننده» یا «توجیه» وی باشند.

سوم. ضریب ایدئولوژیک: به آن دسته از ارزش‌ها و اصولی اطلاق می‌شود که از سوی یک فرد یا جامعه، به صورت پیشینی پذیرفته شده‌اند و به دلیل اعتباری که دارند، بازیگر خود را موظف به صیانت و تقویت آن‌ها (حتی با هزینه کرد منابع در اختیار خود) می‌داند، مانند باورها، اعتقادات، عرف‌های پذیرفته شده و... که در هر جامعه‌ای می‌توان از آن‌ها سراغ گرفت. در مجموع، می‌توان

1. joseph joffe
2. Matthew Fraser

گفت که امنیت در گفتمان سلبی بر بنیاد «قدرت» و در گفتمان ایجابی بر بنیاد «رضایت» استوار است. خلاصه کلام آنکه در نظریه «امنیت ایجابی»، نرم افزار گرای تهید دارای چند ویژگی خاص و برجسته است:

یک. تهدیدات از حیث ماهیت، صرفاً نرم افزارانه هستند و تهدیدات سخت‌افزارانه معنا و مفهوم مستقل ندارند.

دو. آنچه به عنوان سخت‌افزار تهید معمولاً به آن اشاره می‌شود، جنبه عرضی دارد، بدین معنا که نمی‌توان برای مظاهر عینی و سخت تهید به صورت مستقل اعتبار قائل شد (افتخاری، ۱۳۹۱: ۸۰).

تهید نرم در حوزه فرهنگی

در بعد فرهنگی مواردی از قبیل فرهنگ، هنجارها، ارزش‌ها، هویت، توان سیاسی و ... از جمله مؤلفه‌هایی هستند که فقدان و یا مخدوش شدن آن‌ها، در حد زیادی می‌تواند زمینه‌ساز تهدیدات نرم داخلی و حتی شکل‌گیری تهدیدات سخت‌افزاری و حمله نظامی دشمنان بیگانه را نیز فراهم آورد. در کل هرگونه اقدامی که منجر به تغییر در الگوهای رفتاری منطبق با ارزش‌های نظام حاکم باشد در زمره تهدیدات نرم آن حوزه قرار می‌گیرد. چالش‌های هویتی که معطوف به امنیت اجتماعی یا هویتی نظام سیاسی می‌باشد که عبارت است از توانایی مردم و ملت در استمرار شیوه زندگی مرسول و معمول خود با حفظ فرهنگ، زبان و مذهب، آداب و رسوم و... اگر شیوه زندگی و سایر مؤلفه‌های آن به خطر از مصادیق تهید نرم امنیت ملی است. (رابرت ماندل، چهره متغیر امنیت ملی، پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران ۱۳۷۸، ص ۱۴۹)

هویت ملی به عنوان اصل نظام بخش و سازمان دهنده امنیت اجتماعی در هر نظام سیاسی از سوی دو دسته تهدیدات ناشی از رقابت‌های افقی و عمودی به چالش کشیده می‌شود. (هربرت شیلر، وسایل ارتباط جمعی و امپراطوری آمریکا، ترجمه احمد میر عابدینی، تهران، سروش، ص ۲۶)

چالش‌های امنیتی مبتنی رقابت‌های افقی آن دسته از منابع و عناصر هویتی آن را دستخوش تغییر و دگرگونی ناخواسته می‌کند؛ به عبارت دیگر در اثر نفوذ فرهنگ و ارزش‌های لیبرالی و آمریکایی، فرهنگ، مذهب، ادب و رسوم، سنت‌ها و ارزش‌های ملی و به تبع آن شیوه زندگی مردم تغییر ماهوی می‌کند. دسته دوم چالش‌های امنیتی حاصل از رقابت‌های عمودی در جامعه که ناشی از هویت‌های فرو ملی و خرده فرهنگ‌های بومی خواهد بود. رقابت‌های افقی، در این نوع رقابت

یکپارچگی هویتی و وحدت ملی کشور دستخوش تغییرات بنیادی و ماهوی می‌شود که ممکن است به نقض تمامیت ارضی و وحدت سرزمینی نیز بیانجامد.

تهدید نرم در حوزه فرهنگی از اهمیت خاصی برخوردار است مسائل گوناگونی همچون زبان، مذهب، فرهنگ و طیفی از این دست در فهرست مسائل فرهنگی جای می‌گیرد. امپریالیسم فرهنگی و هژمونی فرهنگی نشان دهنده نوعی نفوذ اجتماعی است که از طریق آن، کشوری اساس تصورها، ارزش‌ها، معلومات، هنجاری‌های رفتاری و همچنین روش زندگی خود را به کشورهای دیگر تحمیل می‌کند. (دنی کوش، مفهوم فرهنگ در علوم اجتماعی، ترجمه فریدون وحید، انتشارات سروش، تهران، ۱۳۸۱، ص ۶۳)

اسیلاهی فرهنگی وسیله‌ای برای ایجاد ساختارهای فرهنگی مشابه در جوامع دیگر و از آن طریق نخبگان اجتماعی که برای حفظ منافع مشترک خود و سرزمین فرهنگ سلطه‌جو وارد یک ائتلاف می‌شود. از آنجائی که رابطه قدرت و فرهنگ رابطه‌ای قابل توجه است از این رهگذر با ایجاد تهدیدات فرهنگی امنیت سقوط می‌کنند که ارزش‌ها و هنجاری‌های موردنظر آنان برای شهروندانشان فاقد ارزش شده و شهروندان به دنبال ارزش‌هایی غیر از آن چیزی که نظام حاکم توصیه می‌کند، باشند. به عبارتی می‌توان گفت وقتی که نظام حاکم نتواند سلطه ایدئولوژی (هژمونی) خود را بر جامعه استمرار دهند و خود را به عنوان تجسم بخش منافع جامعه ترویج و جامعه را به این امر متقاعد نمایند و پائینی‌ها نخواهند در این صورت سقوط نظام سیاسی عملاً تا حد قابل توجهی انجام شده است (سید جلال الدین دهقانی، طرح خاورمیانه بزرگ و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال هفتم، شماره سوم، پائیز ۱۳۸۳، ص ۴۹۱). ویژگی مهم تهدید در این حوزه نسبت به حوزه‌های دیگر، عامل فراگیری و تداوم آن است و این ویژگی تهدید فرهنگی را به تهدیدی اساسی مبدل می‌سازد. خلاصه اینکه می‌توان گفت که تهدید نرم در این حوزه در قالب‌های زیر تجلی پیدا می‌کند که عبارتند از: (مطالعات گروهی دانشکده امنیت ملی دانشگاه عالی دفاع ملی، تهدید نرم در نظریه امنیت (راهبردهای مقابله)، ۱۳۸۸،

ص ۸۲)

- ۱- ملت‌سازی
- ۲- نخبه‌سازی
- ۳- فرهنگ‌سازی

۴- مذهب سازی

حوزه‌های تهدید نرم

جهت‌گیری غیر توحیدی:

از آنجا که کل هستی تابعی از قدرت الله است، اولین حوزه‌ای که می‌تواند تهدید نرم تولید کند، از جنس ایمان و اعتقاد است، بدین معنا که اگر هر سیاست و اقدامی از رابطه مشخص ((من‌اللهی)) و ((الی‌اللهی)) (از خدا - برای خدا) خارج شود و در نهایت به استکبار (نفی وابستگی به خدا) و نفسیات (برای غیر خدا کار کردن) ختم شود، نوعی تهدید نرم برای نظام سیاسی اسلامی به شمار می‌آید (افتخاری، ۱۳۹۱: ص ۱۱۳). امروز دین مسلمان به وسیله تهاجم فرهنگی دشمن و ترویج فساد و ظلم و بی‌ایمانی و بی‌بند باری در میان جوامع اسلامی ... در خطر است. امروز استکبار جهانی، نیروی علمی و خیل رجال خود را بسیج کرده و تا بلکه بتواند با تفکر و فرهنگ و ابزار دانش، تفکر اسلامی را متزلزل کند (خامنه‌ای، ۱۳۸۸: ص ۸۷).

ضعف ولایت و ولایت مداری:

((ولایت)) در گفتمان اسلامی به مثابه عامل اجتماع و تجمیع توانایی‌ها شناسانده می‌شود. به همین سبب، بروز هرگونه آسیب یا ضعف در ولایت یا ولایت مداری، می‌تواند به تضعیف قدرت از درون منجر شود که خاستگاه بسیاری از تهدیدات نرم است. (افتخاری، ۱۳۹۱: ص ۱۱۳). شاخص مهم دیگر مکتب سیاسی امام بزرگوار ما (ره)، پاسداری از ارزش‌هاست که مظهر آن را امام بزرگوار (ره) در تبیین مسئله ولایت فقیه روشن کردند... ولایت فقیه جایگاه مهندسی نظام و حفظ خط و جهت و جلوگیری از انحراف به چپ و راست است. این اساسی‌ترین و محوری‌ترین مفهوم و معنای ولایت فقیه است... (وظیفه‌اش) پاسداری و دیده‌بانی حرکت کلی نظام به سمت هدف‌های آرمانی و عالی‌اش (است) (خامنه‌ای، ۱۳۸۹، ب: ۱۲۷، ۱۲۶).

آینده و فرجام شناسی:

هدف تهاجم فرهنگی دشمن این است که ذهن مردم را عوض کند؛ و از مبارزه ناامید کند. آن آقای که ... می‌نویسد ((ملت ایران خسر الدنيا و الآخرة شده‌اند)) ... چرا؟ ((چون با آمریکا جنگیدند)) مقصودش این (ناامید سازی) است... (خامنه‌ای، ۱۳۸۸: ۹۲)... این دروغ رذالت آمیزی است که هدف آن نوامید کردن شیفتگان حاکمیت اسلام در سراسر جهان و سست کردن همت جوانان در داخل کشور ما است)) (خامنه‌ای، ۱۳۸۸: ۹۴).

سطح مهم‌تر فعالیت دشمن، ناظر بر ((پایان تاریخ)) است و اینکه با نفی تمام و عده‌های راهبردی دین و آینده روشن مکتب اسلام، آینده را متعلق به خود می‌دانند و می‌کوشند امید به آینده را از مؤمنان بگیرند. انقلاب اسلامی با این وعده الهی آغاز شد که ((آینده از آن شماست)). دشمن در تلاش است این رویکرد آینده‌نگر و فراگیر را به نوعی تضعیف کند. (افتخاری، ۱۳۹۱: ص ۱۱۵)

نظام سلطه و شیفتگی فرهنگی:

امروز ملت ایران به آن رتبه‌ای از اقتدار رسیده که خطرپذیری دشمنان خود را بسیار بالا برده، جرات نمی‌کنند به این ملت تهاجم نظامی کنند. می‌دانند سرکوب خواهند شد. می‌دانند که این ملت مقاوم است. بنابراین، خطر تهاجم نظامی بسیار پایین است» (خامنه‌ای، ۱۳۸۸: ۴۵). در واقع شیفتگی فرهنگی می‌تواند به مثابه مقوله و روایتی نوین از ((سلطه سنتی)) عمل کند، با این تفاوت که این الگو بسیار پیچیده و خطرناک‌تر است، چراکه بازیگران ((تحت سلطه)) خود ((متقاضی اعمال سلطه)) هستند و از این طریق به ((نظام سلطه)) مشروعیت می‌بخشند و این به معنای ((براندازی نرم)) است (افتخاری، ۱۳۹۱: ص ۱۱۷).

اهداف تهدیدات نرم فرهنگی

عملکرد تهدید نرم در حوزه فرهنگ را می‌توان بر دو دسته زیر تقسیم کرد:

الف) اقدامات سلبی: هدف در اقدامات سلبی تغییر و دگرگونی و تخریب هدفمند در باورها، ارزش‌ها، هنجارها و نمادهای جامعه هدف است. در این راستا طراحان تهدید نرم به دنبال تضعیف و تغییر اسلام، ارزش‌های اسلامی، آرمان‌های ملی، تضعیف و از بین بردن ارزش‌های بنیادین فرهنگی و دینی در سطوح مختلف، تضعیف و از بین بردن الگوهای رفتاری نظام هویتی، ملی و دینی، تغییر سبک زندگی، تغییر در الگوی ادراکی و رفتاری فرهنگی، تضعیف پایگاه و رسانه فرهنگی و بومی، تغییر ذائقه فرهنگی و اخلاقی جامعه، تقدس زدایی می‌باشند.

ب) اقدامات ایجابی: اقدامات ایجابی ناظر بر ترویج، جاذبه سازی و ایجاد باورها، ارزش‌ها، هنجارها و نمادهای فرهنگ غربی، ایجاد رسانه‌ها و محصولات فرهنگی هنری غیرخودی، الگوسازی و قهرمان‌پروری متناسب با فرهنگ غرب، مرجع سازی و هدایت مردم به سوی گروه‌های مرجع مطلوب خود و عادی‌سازی ارتباط با بیگانه بخشی از تلاش‌های طراحان تهدید نرم در حوزه فرهنگ است. با توجه به موارد ذکر شده، در تهدید نرم مهمترین نقطه هدف در عرصه فرهنگی، دین و ارزش‌های اسلامی به عنوان قدرت نرم نظام اسلامی است.

• فرهنگ

حضرت امام خمینی (ره) درباره فرهنگ می‌فرماید: "بی شک بالاترین و والاترین عنصری که در موجودیت هر جامعه دخالت اساسی دارد، فرهنگ آن جامعه است. اساساً فرهنگ هر جامعه هویت و موجودیت آن جامعه را تشکیل می‌دهد و با انحراف فرهنگ، هر چند جامعه در بعدهای اقتصادی، سیاسی، صنعتی و نظامی قدرتمند و قوی باشد، ولی پوچ و پوک و میان تهی است. اگر فرهنگ جامعه وابسته و مرتزق از فرهنگ مخالف باشد ناچار دیگر ابعاد آن جامعه به جانب مخالف گرایش پیدا می‌کند و بالاخره در آن مستهلک می‌شود و موجودیت خود را در تمام ابعاد از دست می‌دهد"^۱. همچنین رهبر معظم انقلاب در خصوص فرهنگ می‌فرماید: "فرهنگ جهت دهنده ذهنی‌های انسان و عامل اصلی و تعیین کننده رفتارهای فردی و اجتماعی است و می‌تواند زمینه مناسب را برای شکوفایی استعدادها و توانایی‌های یک ملت به وجود آورده و به همین دلیل اگر باورها و معیارهای بالنده و تعالی بخش یک ملت به هر دلیل تضعیف شود آینده آن جامعه با مشکل روبرو خواهد شد." (دیدار با اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی ۱۳۷۸)

فرهنگ در حقیقت مجموعه سازمان یافته‌ای از هنجارها، ارزش‌ها و قواعد است. ((سر ادوارد تایلر)) معتقد است: (فرهنگ، عبارت از مجموعه دانش‌ها، اعتقادات، هنرها، اخلاقیات، قوانین، رسوم و هرگونه توانایی و عادت دیگری که به وسیله انسان به عنوان عضو جامعه، اکتساب شود.) (بشیریه، ۱۳۷۹: ۸)

• فرهنگ و هویت

از آنجا که فرهنگ مجموعه‌ای به هم پیوسته از شیوه‌های تفکر، احساس و عمل است که بین اعضای یک جمع خاص مشترک است و فرآیند اجتماعی شدن، موجب اخذ و درونی کردن فرهنگ می‌شود و در عین حال شخص را با محیط اجتماعی‌اش تطبیق می‌دهد، بنابراین ابعاد تطابق با محیط اجتماعی حیطه‌های سه گانه وجود انسان یعنی تفکر، احساس و عمل است و این بدان معنی است که در شیوه‌های تفکر، احساس و عمل با محیط تطبیق می‌یابد. می‌توان گفت که اجتماعی شدن باعث شکل‌گیری هویت فرهنگی می‌شود و هرگونه اختلالی در فرآیند اجتماعی شدن می‌تواند در شکل‌گیری هویت فرهنگی مشکل ایجاد کند (حسن بیگی، ۱۳۸۲: ۴۳). (حسن

بیگی، ابراهیم، ۱۳۸۲، آسیب‌پذیری‌ها و تهدیدهای فرهنگی، فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، سال پنجم، زمستان، شماره هفدهم)

• امنیت فرهنگی

فرهنگ عبارت است از شیوه زندگی یک ملت. ارزش‌هایی که می‌توانند به عنوان یک عامل مشترک در میان مردم یک کشور جایگاه ویژه‌ای پیدا کنند. از این رو امنیت فرهنگی در ذیل موضوع امنیت ملی قرار دارد و یکی از مؤلفه‌های اصلی آن را تشکیل می‌دهد. کارآمدترین عنصر و زیربنای تحولات دیگر جامعه، فرهنگ است. همان‌طور که عقیده حق، با خود فرهنگ خودباوری، خوداتکایی و رویکرد به فضایل انسانی، کرامت و بزرگ‌منشی را به همراه می‌آورد؛ در مقابل، باورهای باطل نیز فرهنگ خود باختگی، وابستگی، فرومایگی و ابتذال و افسردگی و خمودگی را موجب می‌شود. تلاش اصلی دین، استقرار عقیده حق و فرهنگ بالنده است. گرچه در یک جامعه دینی، دین فقط یک عامل از عوامل تشکیل دهنده فرهنگ نمی‌باشد بلکه واقعیت دین‌داری، کل فرهنگ را تشکیل می‌دهد؛ و تغییرات فرهنگی و نوع فرهنگ هر جامعه‌ای تأثیر مستقیمی بر امنیت آن جامعه می‌گذارد هر چند که تأثیر تغییرات فرهنگ بر امنیت همانند سایر ابعاد امنیت در کوتاه مدت محسوس نمی‌باشد و لیکن پس از گذشت نسلی آثار فرهنگ بر امنیت، بروز و ظهور می‌یابد. موضوع فرهنگ که مهم‌ترین نمادها و نهادهای هویتی هر ملتی در آن شکل می‌گیرد در مرکز بحث تهدیدات قرار می‌گیرد. (هاشمیان فرد، ص ۱۳۸۸:۱۱۹)

سیاست‌های تولید تهدید نرم و مؤثر بر توان رزمی نیروهای مسلح

• تهاجم فرهنگی:

ویژگی بارزی که ((تهاجم فرهنگی)) دارد، حمله به بنیان‌های فرهنگی کشور با هدف نیل به مقاصد نظامی، سیاسی، اقتصادی و ... است؛ به عبارت دیگر، مقاصد ممکن است ((سخت‌افزارانه)) باشند، اما شیوه و حوزه عملکردی به سبب آنکه از جنس ((فرهنگ)) است، نرم افزارانه ارزیابی می‌شود. بدین ترتیب، می‌توان از تهدیدات حاصل آمده از ناحیه تهاجم فرهنگی به ((تهدید نرم)) تعبیر کرد. (افتخاری، ۱۳۹۱: ص ۱۱۸)

تهاجم فرهنگی این است که یک مجموعه سیاسی یا اقتصادی، برای مقاصد سیاسی خودشان و برای اسیر کردن یک ملت، به بنیان‌های فرهنگی آن ملت، هجوم می‌برند، (خامنه‌ای، ۲۰: ۱۳۸۸). بر این اساس، تهاجم فرهنگی سیاستی مبتنی بر تحمیل و اعمال اراده از سوی دشمن همراه با ضعف،

غفلت و ناآگاهی نیروهای خودی است که جزء با این تعریف، ملاحظات و ویژگی‌هایی که تهدیدات نرم حاصل آمده از ((تهاجم فرهنگی)) را برجسته می‌کنند، عبارت‌اند از:

یک. در تهاجم فرهنگی بیشتر ((عنصر تحمیل)) و غیرفعال سازی توان تحلیل و انتخاب از سوی مخاطب، ملاک عمل است؛ به عبارت دیگر، تهاجم فرهنگی بنیاد شناخت و روش تعامل را مخدوش می‌کند: "تهاجم فرهنگی به معنای عدم افزوده شدن به فرهنگ نیست، بلکه به معنای تحمیل فرهنگی و تزریق بدون گزینش صحیح است" (خامنه‌ای، ۱۳۹۰، ۱).

دو. نتیجه تهاجم فرهنگی-مشابه آنچه در اندلس دیده شد- فروپاشی از درون به دلیل ضعف ارکان فرهنگی و هویتی نظام سیاسی است: "هدف از تهاجم فرهنگی دشمن، بی اعتقاد کردن نسل نو به دین و اصول انقلابی است... اندلسی کردن کشورهای اسلامی (هدف) است" (خامنه‌ای، ۱۳۹۰، ۲). این اقدام دشمن، تولید کننده نوعی تهدید نرم است، چون ذهنیت‌ها و قلوب مخاطبان را هدف قرار داده است: "هدف از تهاجم فرهنگی دشمن، این است که ذهن مردم را عوض کند" (خامنه‌ای، ۱۳۹۰، ۲).

سه. تهاجم فرهنگی به واسطه غفلت مخاطب یا انحراف ذهنی او، قوت یافته و پیروزی‌اش قطعی می‌شود: "مراقب باشید که اگر شما غفلت می‌کنید، دشمن از شما غفلت نمی‌کند" (خامنه‌ای، ۱۳۹۰، ۴).

• نبرد فرهنگی

جنگ نرم، در قیاس با سایر مفاهیم مشابه گسترده‌تر و تا حدودی عینی‌تر است. به گونه‌ای که می‌توان آن را پدیده‌ای همچون جنگ نظامی، اما در فضایی دیگر ارزیابی کرد. در این جنگ، طیفی متنوع از ابزارهای علمی، روانی و ... به کار گرفته می‌شوند که ابزارهای فرهنگی تنها بخشی از آن است (افتخاری، ۱۳۹۱، ۱۱۹).

"جنگ نرم عبارت است از ایجاد تردید در دل‌ها و ذهن‌های مردم به وسیله ابزارهای فرهنگی، نفوذ، دروغ، شایعه پراکنی و ... " (خامنه‌ای، ۱۳۹۱، ۱).

به همین سبب است که شناخت آن-به دلیل قرار داشتن در بسته‌ای از فعالیت‌های علمی، ادبی، فناورانه یا فرهنگی-دشوار است، به نحوی که برخی از «غیرواقعی بودن» جنگ نرم سخن گفته، آن را مفهومی بدون مصداق خارجی می‌دانند. مقام معظم رهبری در پاسخ فرموده‌اند: "جنگ نرم

راست است. این یک واقعیت است. یعنی الان جنگ است. چه بکنم اگر کسی نمی‌بیند؟... امروز هیچ کشور دیگری در دنیا پیدا نمی‌کنید که این جور آماج حملات باشد" (خامنه‌ای، ۱۳۹۰، ۳-۴).

• شبیخون فرهنگی

ویژگی برجسته در ((شبیخون فرهنگی)) اقدام دشمن در قلمرو و زمانی است که موضوع غفلت طرف مقابل واقع شده است. همین ((عدم درک)) و ((غفلت)) است که می‌تواند دشمن را در تولید هرچه مؤثرتر تهدیدات یاری کند. این اصل اگرچه در حوزه تهدیدات سخت نیز موضوعیت دارد، اما تهدیدات فرهنگی به دلیل پوشیدگی و عدم عینیتشان به مراتب ساده‌تر موضوع شبیخون فرهنگی قرار دارد (افتخاری، ۱۳۹۱، ص ۱۲۰).

"این شبیخون فرهنگی که انسان در بخش‌های مختلف علائم آن را می‌بیند، به این نیت است، با این قصد است (که) انقلاب را از محتوای خود، از مضمون اسلامی و دینی خود، از روح انقلابی خود تهی کند و جدا کند. ای از همان مقاطع حساسی است که هوشیاری مردم را می‌طلبد" (خامنه‌ای، ۱۳۸۸-۴۵).

• ناتوی فرهنگی

((ناتوی فرهنگی))، از دیدگاه مقام معظم رهبری طرحی کاربردی و سازمان یافته از سوی دشمنان است که در آن، تمامی منابع در اختیار، با اولویت نخست فرهنگ و کاربرد ابزارهای رسانه‌ای و اینترنت، برای تحقق اهدافی بسیج می‌شوند که دشمن از طریق اعمال زور نتوانسته است آنها را تأمین کند؛ به عبارت دیگر، هویت، ارزش‌های مستقل و اعتبار ملت‌ها و نظام‌های سیاسی مورد هجوم یکپارچه و سازمان‌دهی شده قرار می‌گیرد تا نظام سیاسی هدف، متزلزل شده و فرو پاشد (افتخاری، ۱۳۹۱، ص ۱۲۱).

"باندهای بین‌المللی زر و زور که برای تسلط بر منافع ملت‌ها، سازمان نظامی ناتو را تشکیل داده بودند، اکنون برای نابودی هویت ملی جوامع بشری و تحقق بیشتر اهدافشان در پی تشکیل یک ناتوی فرهنگی هستند تا با استفاده از امکانات زنجیره‌ای، متنوع و بسیار گسترده رسانه‌ای، رشته تحولات سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشورها و ملت‌ها را به دست بگیرند" (خامنه‌ای، ۱۳۶۸، سخنرانی مورخه ۱۳۶۸/۹/۷).

عوامل غیر فیزیکی (نامحسوس) توان رزمی نیروهای مسلح

مفهوم توان رزمی

توان رزمی یا قدرت رزمی، قدرتی است که در اختیار فرمانده یک یگان بوده و او می‌تواند از این قدرت برای از بین بردن دشمن و انجام مأموریت در میدان رزم استفاده نماید (رستمی، ۱۳۸۶: ۲۸۹) در سطح راهبردی، واژه توان رزم به واژه ((قدرت ملی)) تغییر می‌یابد که عناصر متشکله آن به شرح زیر می‌باشد:

۱- قدرت سیاسی

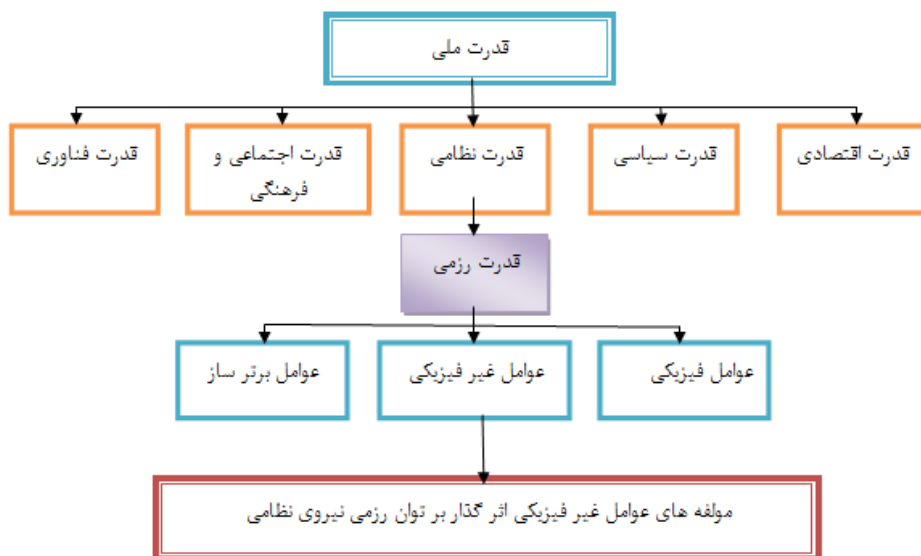
۲- قدرت اقتصادی

۳- قدرت اجتماعی و فرهنگی

۴- موقعیت جغرافیایی

۵- قدرت نظامی

۶- قدرت تکنولوژی (معین وزیری و یاسینی، ۱۳۷۹: ۵۲).

شکل (۱): عناصر تشکیل دهنده قدرت ملی (مدل از آشتیانی و یاسینی)

قدرت نظامی و مؤلفه‌های آن

نیروهای نظامی بازوان توانمند دولت‌ها هستند و در پشتیبانی از سیاست‌های ملی نقش اساسی دارند، از این جهت جا دارد که مفهوم قدرت نظامی و مؤلفه‌های تشکیل دهنده نظامی را بیشتر

مورد تحلیل قرار دهیم به عقیده دبلیو گاتریج: "قدرت نظامی آن نمادی از حیثیت ملی است که هیچ کشوری، در هر صورتی که برای حیثیت خود احترام قائل باشد، نمی‌توان بدون آن به سر برد. ارتش به همراه پرچم، سرود ملی و سایر نمادها و در پاره‌ای از موارد به همراه هواپیمایی و خطوط کشتیرانی به منزله سمبل استقلال و پیشرفت یک کشور محسوب می‌شود" (سنجایی، ۱۳۷۹: ۱۲۴). به عقیده شلنگ: "قدرت نظامی، یعنی نیرویی با قابلیت وارد آوردن خسارات به دشمن برای مرعوب نمودن وی" (میر فخرایی، ۱۳۸۲: ۸۱).

مایکل هاوارد می‌گوید: "قدرت نظامی جزء جدا نشدنی نظم بین‌المللی به نسبت شکننده‌ای است که به نظام بین‌المللی وابسته است و تصور این نکته مشکل است که در صورت فقدان چنین قدرتی، چگونه می‌توان روابط بین‌المللی را راهبری و نظم بین‌المللی را حفظ کرد. (میر فخرایی، ۱۳۸۲: ۶۹)

جان گارنت می‌گوید: "قدرت نظامی عبارت از ابزار قانونی برای اعمال خشونت و زور است و حکومت از این وسیله در روابط فی مابین و در صورت لزوم به منظور برقراری امنیت داخلی استفاده می‌کنند." (همان: ۷۱)

• توان رزمی

یکی از عناصر متشکله ((قدرت ملی)) هر کشوری، قدرت نظامی آن کشور است که در واقع این عنصر در توان (قدرت) رزمی آن کشور تبلور می‌یابد. توان رزمی قدرتی است که در اختیار فرمانده یک یگان بوده و او می‌تواند از این قدرت برای از بین بردن دشمن و انجام مأموریت در میدان رزم استفاده نماید (رستمی، ۱۳۸۶: ۲۸۹). همچنین توان رزم به صورت زیر نیز تعریف شده است: "توانایی نیروهای ارتشی در جنگیدن و پیروز شدن به عنوان زیربنای موفقیت در همه‌ی عملیات‌ها، خواه نیروی مهلک و مخرب استفاده بشود یا نه توان رزم یا توانایی جنگیدن نامیده می‌شود" (FM4-0 Sustainment&FM3-0 Operations, 2001, p.6)

دپارتمان دفاعی آمریکا، توان رزم را به صورت زیر تعریف می‌کند: تمامی ابزار نیرویی مهلک یا مخرب یا هر دو است که یک واحد نظامی یا تشکیلات نظامی می‌تواند در مقابل دشمن در زمان معین بکار برد. نیروهای ارتش توان رزم را با تبدیل پتانسیل به عمل تولید می‌کنند (DOD, 2009, p.3)

در سطح عملیاتی و تاکتیکی، توان رزمی یا قدرت جنگیدن یک یگان نظامی، عبارت است از ماحصل ترکیب و تلفیق مؤثر عناصر فیزیکی (مادی) با عناصر نامحسوس (غیر مادی) یگان، توأم با تدبیر و چگونگی بکار بردن این عناصر در محیط عملیاتی، در راستای انجام مأموریت محوله. توان رزمی شامل: عوامل فیزیکی، برتر سازو نامحسوس است. (آشتیانی، ۱۳۹۰: ۷۱)

الف) عوامل فیزیکی یا محسوس توان رزمی:

این عوامل که وجود مادی دارند، محسوس و قابل اندازه‌گیری هستند و نقش اساسی را در توانایی یک یگان برای جنگیدن ایفا می‌نمایند و شامل عوامل زیر می‌باشند:

۱. یگان‌های مانوری
۲. آتش‌های پشتیبانی (قدرت آتش)
۳. یگان‌های پشتیبانی رزمی
۴. یگان‌های پشتیبانی خدمات رزمی. (رستمی، ۱۳۸۶: ۲۸۹)

ب) عوامل برتر ساز

تدبیر و چگونگی بکار بردن عوامل متشکله توان رزمی (عوامل فیزیکی و نامحسوس آن) در محیط عملیاتی را که در آن آب و هوا و جو و زمین و دشمن مطرح است، تحت عنوان (عوامل مؤثر در افزایش یا کاهش توان رزمی) مورد بحث قرار می‌گیرد که همان عوامل برتر ساز توان رزمی می‌باشد. این عوامل عبارتند از: کنترل و هماهنگی، ریسک‌پذیری و قبول خطر، عملیات اطلاعاتی، عملیات پوشش و فریب تاکتیکی، عملیات سد و ممانعت و محروم کردن، عملیات روانی، عملیات جنگ الکترونیک، آب و هوا، استفاده از زمین (همان: ۲۹)

ج) عوامل نامحسوس توان رزمی:

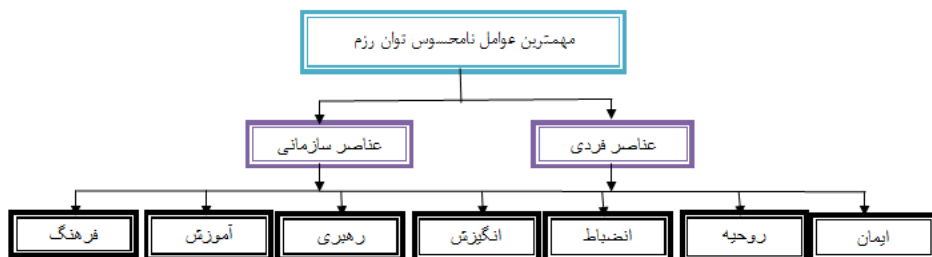
اگر دو یگان نظامی را در نظر بگیریم که از لحاظ وسایل و تجهیزات و جنگ‌افزار از هر حیث یکسان و برابر باشند، یا به عبارت دیگر از نقطه‌نظر عوامل فیزیکی توان رزمی کاملاً مشابه و یکسان بوده ولی از لحاظ شایستگی‌های روحی و روانی، افرادی که هر دو یگان را سازمان داده‌اند و امورا آن را اداره می‌کنند، متفاوت و متمایز باشند، در این صورت توان رزمی یگانی بیشتر و مؤثرتر است که خصایل انسانی و روحی و روانی کارکنان آن برتر و ارزشمندتر باشد. (معین وزیری و یاسینی، ۱۳۷۹: ۵۳)

بنابراین یگانگی که دارای فرمانده و ستاد لایق‌تری بوده و سازماندهی مناسب‌تری را ارائه نموده و کارکنان آن مؤمن‌تر، با روحیه‌تر، با انگیزه‌تر، آموزش یافته‌تر، شجاع‌تر، مصمم‌تر، مقاوم‌تر، باتجربه‌تر، مبتکرتر، منضبط‌تر و نسبت به سنن ملی و قومی و مذهبی خود پاینده‌تر باشند، از برتری چشمگیری برخوردار و یقیناً دارای قدرت جنگیدن بیشتر و برتری خواهد بود (رستمی، ۱۳۸۶: ۲۹۱).

به طور کلی عوامل نامحسوس توان رزمی در دو زیرمجموعه‌ی کلی عناصر فردی و عناصر سازمانی قابل تقسیم است. در عناصر فردی، شاخص‌هایی قرار می‌گیرند که بیشتر جنبه‌ی فردی دارند و می‌توانند ذاتی، درون‌گرا و اثرپذیر از درون باشند، اما در عناصر سازمانی، شاخص‌هایی قرار می‌گیرند که بیشتر جنبه‌ی سازمانی دارند و می‌توانند اکتسابی یا برون‌گرا و اثرپذیر از بیرون باشند (آشتیانی، ۱۳۹۰: ۷۶).

مفهوم شناسی عوامل نامحسوس توان رزمی

مهمترین عوامل نامحسوس توان رزم عبارتند از: آموزش، انگیزش، انضباط، ایمان، روحیه، رهبری و فرهنگ سازمانی است. نمای کلی عوامل نامحسوس توان رزم در شکل (۲) ارائه شده است:

انضباط:

انضباط در فرهنگ لغات مترادف با مفهومی نظیر تربیت، کنترل، نظم و نظارت، خوب نگاه داشته شدن، نظم داشتن، مرتب بودن، آراستگی، حس فرمان‌برداری، خوی اطاعت و نظیر آن‌ها آورده شده است. از مجموع این مفاهیم می‌توان نتیجه گرفت که انضباط عبارت است از اعمال تربیتی که باعث ایجاد نظم در کار و حس انجام وظیفه طبق موازین تعیین شده در افراد می‌شود و تخطی از آن‌ها کارکنان را با نوعی تنبیه روبرو می‌سازد. در اصطلاح نظامی نیز «پیروی از دستورهای نظامی می‌باشد» (معین، ۱۳۷۶: ۳۸۲، موحد، ۱۳۷۷: ۳۰۱)

انضباط یا دیسیپلین در سازمان عبارت است از ایجاد موقعیتی که کارکنان یک سازمان خود را با قوانین، مقررات و استانداردهای سازمانی هماهنگ کرده، برابر آن رفتار کنند (Decenzo 2003:478) در اغلب متونی که با مدیریت منابع انسانی ارتباط دارند، مترادف با دیسیپلین به مفهوم تنبیه آورده شده است که از این ابزار تنها زمانی باید استفاده شود که سایر اقدامات با شکست مواجه شده باشند (میر سپاسی، ۱۳۸۲: ۴۳۷).

سید جوادین (۱۳۸۱) «انضباط را ابزاری جهت اصلاح رفتار نامطلوب کارکنان توسط سرپرست می‌داند» اگر میزان انضباط در سازمان کم باشد، روحیه تعهد و وفاداری نیز ضعیف است و ضوابط سازمان نیز روز با روز سیر قهقرایی خواهد داشت (جانونی، ۱۳۷۶: ۲۰۰).

انضباط به‌زعم برخی دیگر از نویسندگان، نوعی آموزش است که هدفش اصلاح رفتار و طرز برخورد کارکنان بوده به طریقی تمایل آنان را به رعایت قوانین و مقررات و استانداردهای سازمان و مدیریت بر انگیزد (Werther, 2003: 480) به طور کلی «انضباط اجتماعی^۱» عبارت است از مجموعه‌ای از الگوهای رفتاری افراد در جامعه که توسط قوانین و مقررات آن جامعه مشخص می‌گردد، یعنی نظام‌پذیری در همه امور (فخرایی، ۱۳۷۶: ۱۸۹) در اغلب متونی که با مدیریت منابع انسانی ارتباط دارند، انضباط مترادف با دیسیپلین به مفهوم تنبیه آورده شده و توصیه گردیده که از این ابزار تنها زمانی استفاده شود که سایر اقدامات مثبت و تشویقی با شکست مواجه شده باشند (Strauss and Sayles 1999:286).

ایمان:

ایمان از باب افعال ماده امن، یؤمن، ایمان، در لغت معنای گرویدن، ایمن گردانیدن و باور داشتن، روی کردن، اعتماد ورزیدن و عقیده داشتن، بیم نداشتن و اطمینان و آرامش نفس و زوال شک است در قرآن نیز به معنای فعل ایمان یا معنای محتوای آن و یا هردو بکار رفته است. ایمان عبارت است از هر نوع اصل و راهنما، باور و یقین و گرایشی که به فرد معنی می‌بخشد و آن را جهت می‌دهد. حضرت علی (علیه‌السلام) ایمان را بر چهار ستون استوار می‌داند که عبارتند از صبر و شکیبایی، باور و یقین، عدل و داد و جهاد و کوشش در راه دین (محمدزاده و فریبا، ۱۳۸۴: ۳).

^۱Social Disciplin

از نظر دینی و در اصطلاح شریعت به معنای تصدیق و اعتماد به خدا و رسول و پذیرش قلبی حقایق نازل شده بر او از راه وحی است. در مقابل این واژه کلمه کفر قرار دارد که به معنای انکار و عدم اعتماد و نپذیرفتن متعلقات یاد شده است (بدخشان، ۱۳۸۴: ۳).

از نظر معناشناسی، حوزه تصویری ایمان در قرآن مشتمل بر فهم کلمات مثبتی مانند اسلام، تصدیق، توکل و ... نیز کلمات منفی مانند کفر، تکذیب، عصیان و نافرمانی است. کفر (در مقابل ایمان) به معنای جهل نیست، بلکه به معنای تکذیب و انکار و غناد است. از این رو ایمان به معنای تصدیق و پذیرش و تسلیم است. برخی از متفکران غربی ایمان را «دل بستگی واپسین یا نهایی» که متعلق حقیقی آن موجود غایی است معرفی کرده‌اند (تیلیخ، ۱۳۷۹: ۱۶) و عده‌ای از اندیشمندان اسلامی آن را اقبال و اهتمام مجذوبانه به خدا که به صورت «هم نهایی» آدمی درآمده است تعریف کرده‌اند و جوهره آن را مجذوبیت و تعلق خاطر به یک مرکز خطاب کننده به صورت واپسین دل بستگی انسان معرفی کرده‌اند (شبستری، ۱۳۷۹: ۱۱). نیک دانستن متعلق ایمان مستلزم نوعی داوری اخلاقی است که اعتماد و توکل بر پایه آن تبیین می‌شود.

عده‌ای از اندیشمندان اسلامی از ایمان به «باور قلبی به امر قدسی» یاد کرده‌اند. مرحوم علامه طباطبایی در شعاع آیات قرآنی، به تبیین واژه ایمان پرداخته می‌گوید: ایمان از ریشه معنی اصلی آن امنیت دادن است به این دلیل که مؤمن در پرتو ایمان خویش، می‌تواند باورهای خود را از گزند ک و تردید در امان نگاه دارد (مجیدی بیدگلی، ۱۳۸۶: ۷۹).

در اصطلاح نیز ایمان به معنای اطمینان و یقین به وجود آفریدگار جهان و وحدانیت او و یقین به وجود معاد و زندگی پس از مرگ و تصدیق قلبی به حقانیت رسالت پیامبر اسلام است. قرآن مجید ایمان را مرکب از «باور داشتن خدا و قیامت و فرشتگان و قرآن و پیامبران و پرداخت مال - در عین عشق و ورزی به آن - به خویشاوندان و یتیمان و از کارافتادگان و در راه ماندگان و سائلان و در راه آزادی بردگان و برپاداشتن نماز و هزینه کردن زکات و وفای به پیمان و استقامت و صبر در کارزار و هنگام مصیبت و رنج و بلا و درد و تهیدستی و فقر می‌داند» در لسان العرب نیز آمده است که ایمان از آمن می‌آید که ضد ایمان نیز کفر است و ایمان به معنای تصدیق و ضد آن تکذیب می‌باشد. اصل در ایمان، دخول در صدق امانتی است که خداوند در او به ودیعه گذاشته است و زمانی که به تصدیق قلبی و زبانی اعتقاد داشته باشد، امانتش را ادا کرده باشد و او مؤمن است و در

مقابل، کسی که به تصدیق قلبی اعتقاد نداشته باشد امانتی را که خداوند در او به ودیعه گذاشته ادا نکرده و منافق است (وحیدی مهرجردی، ۱۳۸۸: ۶۱).

در کتاب مجمع‌البحرین نیز چنین آمده است: ایمان به معنای تصدیق مطلق است و آن عبارت است از تصدیق وجود و صفات خداوند و همچنین تصدیق انبیاء و پیامبران و آنچه از طرف خداوند برای انسان‌ها آورده‌اند و تصدیق کتب الهی و آنچه در آن کتب است و تصدیق بعثت مردگان، میزان، بهشت، دوزخ، ملانکه، پاداش و عقوبت و ... (طریحی به نقل از وحیدی مهرجردی، ۱: ۶۱، ۳۸۸).

بنابراین مؤمن کسی است که به خدا و پیامبر و آنچه او از طرف خدا آورده است ایمان بیاورد و آن‌ها را تصدیق نموده و علاوه بر این به فرائض الهی و اوامر و نواهی او جامه عمل بپوشاند، بدون آنکه کوچک‌ترین شکی به خود راه دهد در این صورت است که او شخصی مؤمن خواهد بود.

روحیه

روحیه مجموعه‌ای از احساسات، عواطف و طرز فکر آدمی است. روحیه ممکن است مثبت یا منفی باشد. روحیه مثبت از آن کسانی است که از کار و حرفه خود راضی هستند و فکر می‌کنند که خدمت آن‌ها، هم برای جامعه مفید و مؤثر بوده و هم با افراد شایسته‌ای در محیط کار خویش در ارتباط می‌باشد. روحیه منفی از آن افرادی است که یاس و بدبینی در آنان سایه افکنده و بی‌اعتمادی در گفتار و رفتار آنان مشاهده می‌گردد (شریعتمداری، ۱۳۸۸: ۱۲۸).

روحیه عبارت است از آمادگی برای مشارکت در یک عمل یا حل مشکل و ارزیابی نتیجه آن. روحیه مقوله‌ای روانی است و عناصر آن اغلب از مؤلفه‌های روانی و اجتماعی ترکیب یافته‌اند. روحیه خوب ناظر بر آمادگی فرد برای مشارکت در یک اقدام و نیز ارزیابی مثبت نسبت به نتیجه آن می‌باشد. حال آنکه روحیه ضعیف بر تمایل نداشتن برای مشارکت در یک اقدام و ارزیابی منفی از نتایج مشارکت برای حل مشکل نظر دارد (مرادیان، ۱۳۸۸: ۱۳۰).

از نظر گاردان^۱، روحیه عبارت از درجه‌ی رضایتی است که افراد از ارضای نیازمندی‌های خود به دست می‌آورند. اسمیت^۲ و وستن^۳ نیز روحیه را رضایت حاصل از تمایل و علاقه به کوشش و مجاهدت در رسیدن به هدف‌های یک گروه ویژه می‌دانند. (رحیمی، ۱۳۸۲: ۱۱۷).

1. Gordon

2. Smitt

3. Vosten

چایلد^۱ عقیده دارد که روحیه نیازمند انگیزش در راستای هدفها و اطمینان به حصول منظوره‌های گروه و حالت آسایش و رفاهی است که کار مؤثر و امیدبخش را میسر می‌سازد.

کیت دیویس^۲ معتقد است که گرچه برای روحیه تعریف‌های فراوانی وجود دارد، ولی مدیران برای آن تعریفی به نسبت عملی و ثابت دارند و آن را «رفتار افراد و گروه‌ها نسبت به محیط کار و همکاری داوطلبانه آن‌ها با بالاترین توانایی فردی برای دستیابی به حداکثر منافع و سوداگری» می‌دانند. کارکنانی که روحیه‌ی عالی دارند از کار و سازمان خود راضی بوده و مشتاق‌اند با دیگر کارکنان برای رسیدن به هدف مشترک همکاری کنند. روحیه‌ی عالی نشانه حسن روابط انسانی در سازمان است؛ ولی نه می‌توان آن را خریداری کرد و نه می‌توان امر به برقراری و ایجاد آن نمود. جونز^۳ در تأیید این مطلب معتقد است که وجود روحیه‌ی عالی و قوی در میان افراد یک سازمان، یک جز اساسی برای موفقیت و پیشرفت سازمان می‌باشد به گونه‌ای که تضعیف آن ممکن است سازمان را سخت به خطر اندازد و تقویت آن می‌تواند موجب جلب همکاری‌های غیرقابل تصور گردد (بزرگ‌زاده، ۱۳۸۱: ۵۱).

فرهنگ انگلیسی کالینز^۴ روحیه را «میزان اعتماد و اطمینان روانی و روحی هر فرد یا گروه» می‌داند. مونته‌گمری^۵ نیز آن را چنین تعریف می‌کند: «کیفیتی که به خودی خود خوشایند و در هر انسانی مکنون است، شأن آدمی را حفظ می‌کند، امکان غلبه بر ترس و دلهره را میسر می‌سازد و باوجدان عجیب است، ولی نباید آن را متناسب با شادمانی یا قوی شدن یکسان پنداشت. روحیه بیشتر یک حالت روانی است تا جسمانی و یک سابق‌گریزی است که موجب می‌شود آدمی بر امیالش غلبه کند» (مرادیان، ۱۳۸۸: ۱۳۲).

روحیه عبارت است از آمادگی قاطعانه، مشتاقانه، فداکارانه و متهورانه فرد برای انجام امور و وظایفی که به او محول شده است، یا آمادگی او برای انجام انتظارات گروهی که او عضو آن است. به بیانی، روحیه، تلاش برای دستیابی و تحقق هدف‌های آن گروه، ایمان به رهبری گروه و موفقیت و پیروزی نهایی، احساس مشارکت مؤثر در کار و فعالیت و ایثار و فداکار و برای سایر اعضای گروه می‌باشد.

1. Child
 2. Davis
 3. Jones
 4. Collins
 5. Monthgoomery

لایتون^۱ ظرفیت و توان هر گروه از آدمیان در گرد هم آمدن برای تحقق یک مقصود مشترک را روحیه می‌داند. روحیه عبارت از توان انجام یک شغل در شرایط و موقعیت‌هایی است که استعداد افراد را محدود می‌سازد. بلچین^۲ تعریف موجزتری از روحیه ارائه می‌دهد. به باور او روحیه، «یک حالت ذهنی و روحی است که رفتارهای اختیاری و رادی انسان را در برخی شرایط و موقعیت‌ها مشخص می‌سازد» (بزرگ‌زاده، ۱۳۸۱: ۵۱).

نتیجه‌گیری

امروزه تهدید نرم، موثرترین، کارآمدترین، کم‌هزینه‌ترین و در عین حال، خطرناک‌ترین و پیچیده‌ترین نوع تهدید علیه ارزش‌ها و هویت یک کشور است. اگر تهدید نرم اثرگذار باشد، می‌تواند بر طرز تلقی و نگرش و در نهایت رفتار افراد در نیروهای مؤثر واقع گردد. هدف اصلی و اساسی تهدید نرم اذهان و افکار مردم برای تأثیرگذاری در انتخاب‌ها و کنترل جریان تصمیم‌گیری و تغییر در نظام ارزش‌هاست. با تأثیرگذاری تهدیدات نرم بر مردم، اراده از مردم سلب و مردم نسبت به ارزش‌ها و هنجارها بی‌تفاوت می‌شوند. این نوع تغییر در ارزش و ایثارگری‌ها موجب تغییر در رفتار کارکنان شده و موجب بی‌انضباطی و عدم فرمان‌بری از قوانین و ایجاد شکاف بین فرماندهان و کارکنان خواهد شد. با نگاهی به نظریه‌های مختلف تهدیدات نرم فرهنگی و با بررسی ابعاد و ویژگی‌های گوناگون تهدیدات نرم، می‌توان گفت که تهدیدات نرم فرهنگی پدیده‌ای است که جنبه‌های غیر فیزیکی توان رزمی را در حال حاضر تحت تأثیر قرار داده و کشورهای غربی از ابعاد فرهنگی آن برای تضعیف توان رزمی استفاده می‌کنند. پس از پیروزی انقلاب اسلامی و جنگ تحمیلی، مؤلفه‌های گوناگون بعد فرهنگی با عنوان‌های هویت زدایی، دین زدایی و مذهب زدایی نسبت به از بین بردن روح فداکاری، ایمان، انضباط و روحیه اقدام و بحر آن‌ها در حوزه دفاع از ارزش‌ها به وجود می‌آوردند. با توجه به الگو بودن ایران اسلامی در قدرت‌نمایی در منطقه، دشمن با تمام وجود سعی به تضعیف از خود گذشتی جوانان و کارکنان و در نهایت به تضعیف توان رزمی نیروهای مسلح اقدام خواهد کرد.

1. Leighton

2. Belechin

فهرست منابع:**الف - منابع فارسی**

- جلالی نسب، عبدالله، رئوفیان، محمود، (۱۳۹۰)، "نقش GIS در راستای بهره‌وری C4I در امور دفاعی"، پنجمین کنفرانس ملی فرماندهی و کنترل ایران، دانشگاه تهران.
- امام خمینی (ره)، صحیفه امام، جلد ۲۲، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره) تهران ۱۳۷۹
- آزاد مرزآبادی، اسفندیار، رساله دکتری آسیب‌شناسی فرهنگی نوجوانان با رویکرد امنیت ملی و ارائه راهبرد بهینه، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران ۱۳۸۶
- آکسفورد، باری (۱۳۷۸) نظام جهانی: اقتصاد، سیاست، فرهنگ، ترجمه حمیرا مشیر زاده، تهران، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی
- آشتیانی، محمدرضا، تبیین مؤلفه‌های نظری عوامل نامحسوس تأثیرگذار بر توان رزمی نیروهای نظامی، فصلنامه راهبرد دفاعی، سال نهم شماره ۳۲ بهار ۱۳۹۰
- امیری، ابوالفضل، تهدید نرم تهاجم فرهنگی ناتوی فرهنگی و راه کارها، کلک، تهران ۱۳۸۸
- افتخاری، اصغر (۱۳۹۰) «برآورد نظامی تهدید»، تهران، نشر دانشگاه عالی دفاع ملی.
- افتخاری، اصغر (۱۳۸۲) «سناریوهای امنیتی در قرن ۲۱»، نیمه اول اسفندماه همشهری دیپلماتیک شماره ۸.
- افتخاری، اصغر، «فصلنامه مطالعات راهبردی شماره ۱۰»
- افتخاری، اصغر و علی‌اکبر کمالی، (۱۳۷۷) رویکرد دینی در تهاجم فرهنگی. تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
- افتخاری، اصغر (۱۳۷۹) انتظام ملی: جامعه‌شناسی سیاسی نظم از دیدگاه امام خمینی (ره). تهران: عقیدتی سیاسی
- افتخاری، اصغر (۱۳۸۰-الف) (فرهنگ امنیت ملی)، در: مک‌کین لای- و - آر. لیتل، امنیت جهانی: رویکردها و نظریه‌ها. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی
- افتخاری، اصغر (۱۳۸۰-ب) اقتدار ملی: جامعه‌شناسی سیاسی قدرت از دیدگاه امام خمینی (ره). تهران: عقیدتی - سیاسی ناجا
- افتخاری، اصغر (۱۳۸۵)، کالبدشکافی تهدید، تهران، دانشگاه امام حسین (ع)، دانشکده و پژوهشکده فرماندهی و ستاد و علوم دفاعی، مرکز مطالعات دفاعی و امنیت ملی
- بدخشانی، نعمت‌الله، ایمان و فضائل اخلاقی، فصل‌نامه اندیشه دینی، دانشگاه شیراز، پیاپی ۱۴، بهار

- بزرگ‌زاده، مهدی، بررسی تدوین الگوی سنجش آمادگی دفاعی افسران پایور سپاه پاسداران انقلاب اسلامی با تأکید بر رضایت شغلی و تعهد سازمانی رساله دکتری، دانشگاه عالی دفاع ملی، ۱۳۸۱
- بشیریه، حسین (۱۳۷۹)، نظریه‌های فرهنگ در قرن بیستم، تهران، نشر طلوع
- تبلیخ، پل، پویایی ایمان، ترجمه حسین نوروزی، تهران، انتشارات حکمت، ۱۳۷۹
- جانونی، باتان اف، مدیریت پرسنل پلیس، ترجمه گروه مترجمین اداره کل تالیفات معاونت آموزش ناجا، تهران، معاونت آموزش ناجا، ۱۳۷۶
- ثابت راسخ، رحمت الله. رساله دکتری: بررسی مصرف بهینه در نیروهای مسلح از دیدگاه امنیت ملی با تأکید بر توان رزمی. دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران ۱۳۸۱
- جعفری، محمد تقی، ترجمه و تفسیر نهج البلاغه، نشر فرهنگ اسلامی، تهران ۱۳۶۷
- جمعی از نویسندگان، درآمدی بر نظام ارزشی و سیاسی اسلام، مرکز انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، تهران، ۱۳۸۴.
- جمعی از دانشجویان، مطالعات گروهی: تدوین راهبرد ارتقاء توان رزمی آجا (مبتنی بر عوامل برتر ساز) با رویکرد تهدیدات ناهمطراز، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران ۱۳۹۰
- خراسانی اباصلت، حسن زاده بارانی کرده، سودابه، راهبردها و استراتژی‌های نیازسنجی آموزشی، تهران، مرکز آموزش تحقیقات صنعتی ایران، ۱۳۸۶
- چیلکوت، رونالد (۱۳۷۷) نظریه‌های سیاست مقایسه‌ای، ترجمه وحید بزرگی و علیرضا طیب، تهران، رسا
- حاجی کریمی، عباسعلی، رنگریز، حسن، مدیریت منابع انسانی، شرکت چاپ و نشر بازرگانی، تهران ۱۳۷۹.
- حسینی، حسین (۱۳۹۰) «ارتباط اقناعی از آموزه‌های عملی تا یافته‌های علمی» دانشگاه امام حسین (ع)
- دکوئیار، خاویرپرز (۱۳۷۷) تنوع خلاق ما (گزارش کمیسیون جهانی و فرهنگ توسعه) ترجمه گروه مترجمان یونسکو، تهران، مرکز انتشارات کمیسیون ملی یونسکو در ایران
- سیف، علی اکبر، روان شناسی پرورشی، روان شناسی یادگیری و آموزش، تهران، انتشارات آگاه، ۱۳۸۶
- سنجابی، علیرضا، استراتژی و قدرت نظامی، تهران، انتشارات پازنگ، ۱۳۷۹
- رحیمی ابراهیم، تدوین استراتژی ارتقاء منزلت اجتماعی نظامیان خاصه ارتش با تعیین عوامل اثرگذار در راستای امنیت ملی ج.ا.ا، تهران دانشگاه عالی دفاع ملی، ۱۳۸۲
- رزمجو، حسین، انسان آرمانی و کامل در حماسه‌های عرفانی، انتشارات امیرکبیر، تهران ۱۳۶۸
- رستمی، محمود، فرهنگ واژه‌ها نظامی، چاپ آجا، ۱۳۷۸

- رستمی، محمود، فرهنگ واژه‌ها نظامی، انتشارات ایران سبز، تهران ۱۳۸۶
- ساعتچی، محمود، روانشناسی کاربردی برای مدیران، مؤسسه نشر، تهران ۱۳۸۵
- شاعری، محمدحسین، جامعه‌شناسی شهادت طلبی و انگیزه‌های شهیدان، نشرشاهد، تهران ۱۳۸۱
- شیلر، هربرت (۱۳۷۷). وسایل ارتباطی جمعی و امپراتوری امریکا، ترجمه احمد عابدینی، تهران، نشر سروش
- شریعتمداری، مهدی، بررسی رابطه بین سلامت سازمانی با اثربخشی مدیران مدارس مدیریت آموزش و پرورش شهر تهران، فصلنامه علوم تربیتی، سال دوم، شماره ششم تابستان ۱۳۸۸
- فخرایی، سیروس، وجدان کاری و انضباط اجتماعی از دیدگاه جامعه‌شناسی، مجموعه مقالات همایش وجدان کاری و انضباط اجتماعی، اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی، آذربایجان غربی،
- گودرزی، غلامرضا (۱۳۸۷) مقاله «فرهنگ بسیجی و نظام تصویرسازی آینده‌نگرانه از منظر قدرت نرم»- مجموعه مقالات قدرت نرم ۳، فرهنگ و امنیت
- گی‌روشه (۱۳۶۷) کنش اجتماعی، ترجمه هما زنجانی، مشهد، نشر دانشگاه فردوسی
- طباطبایی، محمد حسین، تفسیر المیزان، انتشارات اسلامی، قم، ۱۳۷۴
- عمید، حسن، فرهنگ عمید، مؤسسه انتشارات امیرکبیر، تهران ۱۳۷۱
- غفاری هاشجین، زاهد، افضلیان سلامی، موسی، گفتمان ایثار و شهادت در انقلاب اسلامی، انتشارات دانشگاه شاهد، تهران، ۱۳۹۰.
- محمدی، حسین، رساله تدوین راهبرد نزاچا در خصوص ارتقاء عوامل نامحسوس توان رزمی، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران ۱۳۹۲.
- محمدمزاده، لایلا و دیگران، بررسی تأثیر ایمان بر شخصیت دانشجویان علوم پزشکی اردبیل، نشریه طب و تزکیه، سال چهارم، تابستان ۱۳۸۴
- محمدی، محمد مهدی، عوامل مؤثر بر کاهش منزلت اجتماعی نظامیان، نشریه حصون، شماره ۵، ۱۳۸۴
- میر سپاسی، ناصر، مدیریت منابع انسانی و روابط کار، چاپ نقش جهان، ۱۳۸۲
- محمدی، حسین، تدوین راهبرد نزاچا در خصوص ارتقاء عوامل نامحسوس توان رزمی، رساله دکترا، ۱۳۹۲، دانشگاه عالی دفاع ملی
- مجیدی بیدگلی، کبری، معنا و مفهوم ایمان از دیدگاه علامه طباطبایی، فصل نامه اندیشه دینی، دانشگاه شیراز، پیاپی ۱۳۸۶، ۲۲
- معین وزیری، نصرت‌الله و حسین یاسینی، آئین‌نامه عملیات: اصول جنگ، توان رزمی و عملیات آفندی، اداره مشترک ارتش جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷۹

- معین، محمد، فرهنگ معین، تهران، ۱۳۷۶
- موحد، خسرو، نقش وجدان کاری و انضباط در توسعه پایدار، مقالات دومین اجلاس بررسی راه‌های علمی حاکمیت وجدان کاری و انضباط اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ۱۳۷۷
- مرادیان، محسن، نقش روحیه توان رزمی، فصلنامه راهبرد دفاعی سال هفتم شماره ۲۷ زمستان ۱۳۸۸
- مطهری، مرتضی، حماسه حسینی، انتشارات صدرا، تهران ۱۳۶۶
- معین، محمد، فرهنگ فارسی معین (یک جلدی کامل)، نشر ندا، تهران ۱۳۸۲
- معین وزیری، نصرت الله، آیین‌نامه عملیات (۱/۲-۳ م) جلد یکم، چاپ آجا، تهران، ۱۳۷۹
- نائینی، علی محمد (۱۳۸۷)، معنا و مفهوم قدرت و تهدید نرم در مطالعات امنیتی، مجموعه مقالات برگزیده همایش بسیج و قدرت نرم، جلد ۱، تهران، پژوهشکده مطالعات و تحقیقات بسیج، دانشگاه امام صادق (ع)
- نوروزی فرانی، محمد تقی، تبیین الگوی اثربخش سازمان‌های دولتی بر اساس نقش رهبری خدمت‌گذار، رساله دکتری، تهران، دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۸۶
- هاشمی، مه سیما، بررسی عوامل انگیزش شغلی در سازمان بر اساس تئوری هرزبرگ، مطالعه موردی شرکت توسعه صنایع نفت و انرژی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران، دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۸۵
- هرسی پال و بلانچارد، کنت، مدیریت رفتار سازمانی، کاربرد منابع انسانی، ترجمه علی علاقه بند، تهران، انتشارات امیرکبیر ۱۳۸۹
- هاگمن، گیزلا، انگیزش و مدیریت تحول، ترجمه علی محمد گودرزی، تهران، مؤسسه خدمات فرهنگی رسا، ۱۳۸۰
- وحیدی مهرجردی، ایمان از دیدگاه ملا صدرا، فصل نامه علمی و پژوهشی اندیشه نوین دینی، سال پنجم، شماره هفدهم، تابستان ۱۳۸۸

ب - منابع انگلیسی

- Kuper,Adam,Jessica Kuper(1985).The Social Science Eneyclopedia. London Routedge &Row.
- Atkinson J. (1994) An introductuin to Motivation. New Jersey:van Reinhold.
- DoD. (2009).Dictionary of army Ferns.department of us defenses
- FM#-0 operations (2001) Headquarters Department of the Army
- Miskel, c.G. (1983). Motivation in educational organization.Education Administration
- Robbins,s.p. (1995). Organizational behavior. New York prentice – Hall international
- Martin V.A. (2004) leadership. Skills development
- Strauss.G-and-Sayles.l.r.personnal:the Human problem of management. New Jersey prentice –hall.Ine. 1997